

Heinrich Christian Zietz

Disquisitionis Theologicae ...

**Pars Prior : Quomodo Notio De Messia In Animis Apostolorum Sensim
Sensimque Clariorem Acceperit Lucem**

Lubecae: Green, 1792

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn819722898>

Band (Druck) Freier Zugang

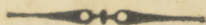
Fc-

3989

(1)

Fc- 3989 (1)

QVOMODO
NOTIO DE MESSIA
IN
ANIMIS APOSTOLORVM
SENSIM SENSIMQVE
CLARIOREM ACCEPERIT LVCEM.

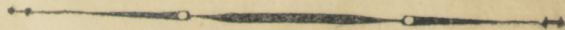
DISQVISATIONIS
THEOLOGICAE.

PARS PRIOR

AVCTORE

HENRICO CHRISTIANO ZIETZ

REV. MINISTERII LVBECH. CANDIDATO.

LVBECAE

E TYPOGRAPHIA B. G. C. GREEN.

MDCCXCII.

CVONODD

NOTIO DE MESSIA

1713

ANIMIS APOSTOLORVM

SENSIM SENSIMQUE

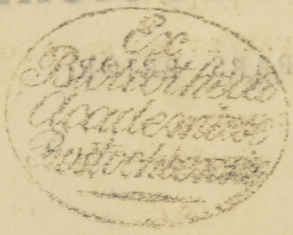
CLARORUM ACCRUIT LUCEM

POSTERITATI TRANSMISSIO

COMPOSITIO

DISQUISITIONIS

THEOLOGICAE

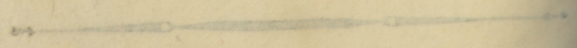
AVCTOR

AVCTOR

HENRICO CHRISTIANO ZITZ

REV. MINISTERII LVBEC. CANDIDATO.

1713

LVBECAE

IN TYPOGRAPHIA F. G. C. GERM.

MDCCXIII

VIRIS
MAXIME COLENDIS
MEMORABILISSIMO
VIRO
NOBILISSIMO, AMPLISSIMO;
CONSULTISSIMO
IOHANNI CASPARO
LINDENBERG

J. V. D.
ET REIPVBL. LVBEC. SENATORIS

ET
VIRO
NOBILISSIMO, DOCTISSIMO,
CONSULTISSIMO
HERRMANNO RODDE

J. V. D.

STRECKE

1780

RODDE

VIRIS
MAXIME COLENDIS

HOC SPECIMEN
VIRO

NOBILISSIMO TANQVAM

CONSULTISSIMO

GRATISSIMI ANIMI DOCUMENTVM

LINDENBERG

J. V. D.

ET RINIVAE SVBEC. SENATOR

ET

VIRO

NOBILISSIMO, DOCTISSIMO,

CONSULTISSIMO

HERRMANNO RODDE

J. V. D.

PIA MENTE

OFFERT

AVCTOR.

Vt est in quolibet homine, qui, quum nullo modo praeditus sit notionibus, vt aiunt, innatis, a teneris inde discere debet, quae scire cupit, accepta magis magisque excolere, clariora reddere atque augere nouo continuatoque studio indefesso, sic quoque in Apostolis res se habebat. Licet enim essent viri boni ingenii proborumque morum, tantum tamen aberant ab eruditione magna, vt multa, quae Iesus illos repetita vice hoc modo alioque docuerat, non semper penitus intelligere possent, quamobrem audimus illum de iis quaerentem: *etiannum vos adhuc inscii estis?* (Matth. XV, 16. Marc. VII. 18. cf. Luc. XXIV, 25.), iisque, quum iam mortem oliuarum, vt mortem subiret, ascenderet, dicentem: *multa adhuc vobis dicenda habere, sed sustinere nunc non potestis* (Joh. XVI, 12.). Excepto Paulo, qui a Gamaliele eruditione Iudaica instructus erat ¹⁾, caeteri Iesu discipuli viri erant, manuum suarum laboribus sese alentes, quibus occasio defuerat, multa, quae eruditioni proprie sic dictae annumeranda sunt, discendi. Iis scilicet notionibus

¹⁾ Act. XXII. 3. *J. Thalemanni Diss. de eruditione Pauli Iudaica non Graeca. Lips. 1769.*

bus de rebus ad religionem spectantibus detractis, quas e praelecto in synagogis codice sacro magistrorumque institutionibus cum quolibet iudaeo hauserant, nullo modo altioribus disciplinis, nec sacris nec profanis, sese ab aliis suis discernebant popularibus. Sapientiam vero Domini nostri, quum ex qualibet eius actione, tum ex electione Apostolorum vidimus, ut nempe hoc modo suspicari nemo possit, discipulos ingenio suo excogitasse, quae postea publice docebant, et ut eo maiori successu magistri sui doctrinam divulgare queant, quum auditoribus facilis esset conclusio, doctrinam tam puram, tam elatam, tamque rationi conuenientem, altiorem duxisse originem, quam ab iis, qui eam profitebantur. In eo vero non minus sapientiam Jesu conspiciamus, quod non subito eodemque tempore illos omnia, quae scire eos oportebat, doceret, sed per gradus variosque modos et omnibus occasionibus commodis religionis capita cum iis communicaret, ne nimia luce obeocati deinde nihil penitus intelligerent. Ea, quae populo praesente per fabulas docuerat, explicauit illis domi (Marc. IV, 34.): et quum viueret in his terris, (quod obseruat S. V. *Doederlein* ²⁾), pleraque docuisse videtur suos, quae ad morum maxime disciplinam animique correctionem attinent; post

²⁾ *Instit. Theol. Christ.* Tom. I. §. 18. Obf. I, p. 43. Ed. V. 1791.

post resurrectionem autem corrigi et augeri curavit cognitionem de statu nouae religionis capitibusque theoreticis et historicis (Act. I, 3. Joh. XVI, 13). Inde etiam ingenuus eorum animus elucet, quod in memorabilibus de vita Jesu Christi, inter quorum auctores sunt Johannes atque Matthaeus ex numero Apostolorum, ingenii sui debilitatem capiendique ea, quae audiebant, difficultatem non renuant celentque, sed libere profiteantur, se non sine magno labore diuinoque auxilio sese a praeconceptis opinionibus liberare potuisse. Quibus annumeranda est etiam opinio, quam habebant de Messiae regno terrestri et de gloria in illo capienda atque felicitate, quamque fere vsque ad Jesu Christi ascensionem in coelum non deponebant (Act. I, 6. Luc. XXIV, 21.). Sensim enim sensimque notio vera de Messia eiusque opere et regno clario-rem in iis accipiebat lucem, qua quidem de re paulo accuratius differere nobiscum constituimus.

Hac quidem in re discutienda primo disquirere studebimus: *quaenam de Messia notio tempore Jesu Christi inter Iudaeos maxime valeret?* deinde videbimus: *quidnam Jesus fecerit, ut huic opinioni de regno eius peruersae contradiceret?* denique ostendere conabimur: *discipulos quoque hac idea affectos fuisse, et quemnam fructum ex hac magistri institutione meliori ceperint.* Haec

vero omnia tantum haurienda erunt e locis N. T. omni diligentia collectis, in quibus huius rei fit mentio, et in quibus tale quid de Apostolis narratur, ex quo nonnulla pro re nostra concludere possumus ³⁾. — Non autem fieri poterit, ut modum atque gradus, quibus hae notiones in animis discipulorum Jesu sensim clariorem acceperint lucem, per singula tempora intelligere possimus, quum nobis desint fontes, ex quibus hanc idearum suarum historiam haurire queamus penitus absolutam. Auctores enim, qui narrationes de Jesu Christi vita composuerunt, nullo modo completam de eius discipulorumque fati historiam nobis reliquerunt, sed tantum fragmenta, e quibus, si colligantur atque inter se comparentur, aliqua Jesu biographia componi queat. Satis ergo nobis videtur, ex vestigiis, quae in memorabilibus de vita Jesu et actis Apostolorum inveniuntur, congestis quan-

³⁾ Quum iam hos locos ipsi legendis N. T. libris historicis collegeramus, inuenimus quidem, simile quid scriptum esse a C. G. F. Walch in *Diff. de illuminatione Apostolorum successiva*, quam sub eius praesidio edidit J. C. Saalfeld Gött. 1758. et passim a Jo. Ge. Walch *Diff. de peccato Apostolorum* Jenae 1725; utramque vero ipsam inspicere nobis non contigit. Nonnulla huc pertinentia inueniuntur quoque in *Diff. M. Car. Aug. Theoph. Keil: historia dogmatis de regno Messiae Christi et Apostolorum aetate ad illustranda N. T. loca accommodata exposita*, *Diff. priore* Lips. 1781.

quantum fieri poterit, successiuam, vt ita dicam, Apostolorum illuminationem persequi et inde historiam idearum de Messia componere.

In constituendis vero notionibus, quas Iudaei Christi tempore viuentes de Messia eiusque regno et officio habuerint, non loquimur de opinionibus omnium ac singulorum, inter quos nonnulli rectius sensisse de Messia potuerunt, vt postea exempla videbimus Simeonis, Samaritanorum atque Iohannis, sed potius de notionibus, quae floruerunt inter maximam populi atque magistrorum partem, quarumque vestigia in eorum adhuc superstitionibus inuenimus libris. Probe quoque distinguendae sunt ideae, quae valuerunt inter hos seriore aetate, ab illis, quae praedominarunt apud hunc populum, quum Seruator inter illum degeret vitam. Quamquam enim Iudaeorum magistri populusque pertinaciter fidei suae adhaeserint et ab iis, quae semel inter articulos fidei receperunt, non facile discesserint, multa tamen insequenti tempore addita esse possunt, quae doctoribus antiquioribus ignota forte fuerunt, vt fere semper fit in doctrinae partibus, cogente necessitate per dissidia opinionesque magis magisque excultis et auctis. Non ergo ex iis, quae Rabbinii iuniores de Messia suo eiusque munere et regno tradunt, statim concludendum est, hanc opinionem valuisse

etiam apud antiquiores 4). Recte vero ex effatis eorum confirmare possumus, ea, quae in N. T. libris aut aliis huius aevi scriptoribus ceu Judaeorum sententiae laudantur, vere ab iis fuisse credita et affirmata, si etiam apud doctores recentioris aetatis inveniuntur et allegantur. Tutissime ergo in his notionibus inquirendis ingrediemur, si ex locis N. T., vbi vel diserte eiusmodi praeconceptae opiniones commemorantur aut refutantur, vel in quibus ad eas alluditur, collectis atque comparatis, elicimus, quaenam tum temporis notio fuerit apud plerosque dominans de persona et opere Messiae; quod nunc faciemus 5).

Antea

- 4) Recte hoc monet *Wichmannus* in *Diff. Num ex antiquitatis monumentis constet, apostolos vana spe carnalis regni Messiae infectos esse potuisse*. Jenae 1779. p. 19. quamquam conclusionibus, quas inde elicit, non assentiar.
- 5) *Somnia Judaeorum de Messia collegerunt praecipue Schöttgenius in Horis hebr. et talm. in theologiam Judaeorum dogmaticam de Messia impensis, Dresdae et Lips. 1742. Eisenmenger entdecktes Judenthum, Königsb. 1711. 4. P. II. c. 14. p. 755. sqq. — Corrodi kritische Gesch. des Chiliasmus, Erf. u. Leipz. 1781. Heidegger in Dissertt. selectis Tiguri 1674. N. 23. de Chiliasmo Mensch in N. T. ex Talmude et antiquitatibus Hebraeorum illustrato curis Scheidii, Danzû et Rhenferdii, Lips. 1736. 4. Lightfoot in H. H. et Talm. in IV. Euangg. Schöttgen in H. H. et Talm. in vniuersum N. T. Parte I. Dresd. 1733. passim, alii.*

Antea vero non incongruum videtur, paucis inquirere: unde *Judaei expectationem, spemque suam de Messia hauserint?* cuius opinionis sine dubio praecipuae fuerunt causae sequentes. Primum inter populum Iudaicum mos erat, non solum vaticinia cuncta, quae de Messia agere credebant, sumendi sensu, quem habere poterant, latissimo, sed etiam ornandi expectationum suarum systema opinionibus, quae ex imaginatione maxime luxuriosa originem duxerant, quam plurimis. Intelligebant vero locos multos de temporibus Messiae, quae re vera de illo agere minime videntur, atque ex iis sibi efformarunt systema de ipso eiusque regno et de felicitate ab eo in illo expectanda ⁶⁾, in auxilium saepe vocatis libris, ut aiunt apocryphis v. c. IV Esrae libro ⁷⁾. — Cui accedebat huius populi superbia, qua persuasi erant, nullum esse se sanctiorem magisque a Deo dilectum, nullamque terram suae

⁶⁾ Inuenis eos collectos a *Corrodi Gesch. des Chil. P. I. Sect. 4. p. 125. sqq. a. R. Isaak in fundamento fidei* apud *Wagenseil tela ignea Satanae* 1681. praecipue ex prophetis, ex quorum locis simul systema quod habuerunt populares, elicit et facta praeterita exponit, cf. *Corrodi* p. 132. sq. a *Schöttgenio de Messia* I. II. p. 59—266, qui praemissis generalibus addit loca ex libris singulis.

⁷⁾ cf. *Corrodi* P. I. Sect. VII. p. 179—230: *System der Erwartungen der Juden, welches im IV Buch Esrae enthalten ist.*

suae regioni sanctitate ac felicitate praefere-
dam, unde quoque fluebat opinio iis clarif-
sima de regimine in omnem terrarum orbem
sibi destinato et a Messia instaurando. —
Denique tunc temporis a Romanis erant sub-
acti, quorum imperium iis maxime in odio
erat. Nihil enim magis oderunt gentilibus,
quos a Dei gratia exclusos putabant, quam
ob causam non aliter fieri poterat, quam
ut iugum ab his illis impositum, ipsis into-
lerandum videretur. Edocti vero aliis oc-
casionibus, miseriam insignem, quam per-
pessi erant, secutam esse multo maiorem ac
splendidiorem felicitatem illa, nunc etiam
opinabantur, fore, ut mox ab hac miseria
liberarentur. Tales enim conclusiones ex
analogia antiquae populi historiae petitae
maximam in animis eorum persuadendi vim
habebant. Quum vero non maiorem noue-
rant felicitatem, quam in regno Messiae sibi
tribuendam, facilis erat conclusio, mox Mes-
siam esse aduenturum, seque ab omni mise-
ria et maxime ab imperio Romanorum libe-
raturum. Eos autem expectasse illum tem-
pore, quo grauiores in se irruerent calami-
tates, et quo vitia maxime augerentur, patet
ex locis ex Sanhedrin aliisque Iudaeorum
libris, quos allegauit *Schöttgen* atque *Meu-
schen*.⁸⁾ Non

⁸⁾ *Schöttgen de Messia* l. V, c. 2. p. 509. sqq.
Meuschen l. c. ad Matth. I. 1. p. 15. sq. Koppe
Exc. II, ad Theßs Vol. I, p. 230. sq.

Non ergo est, quod miremur, Judaeos eo fere tempore, quo natus est, Servatorem suum Messiam certissime expectasse. Nam secundum computationem ex LXX hebdomadibus, cuius mentio fit in Danielis vaticiniis ⁹⁾, eius adventum in hoc temporis tractu collocabant. Confirmatur etiam haec de Messiae tempore opinio variis, quum N. T. tum aliorum scriptorum, tam Judaicorum, quam profanorum testimoniis. Ex exemplo Simeonis enim videmus, eum adventum Messiae ceu propinquum considerasse, quum exitum non timeret, antequam consolatorem et liberatorem populi Israelitici vidisset. ¹⁰⁾ Mulier Samaritana Christo, sibi dicenti: venit tempus et nunc adest, quo veri cultores Patrem spiritu et vera ratione adorabunt, respondet: *Scio venturum esse Messiam, cognomine unctum, qui quum venerit, rem omnem nobis explicabit.* (Joh. IV, 23—25). (Lucas XIX, 11) monet, Jesum narrasse parabolam de decem minis, quia prope erat

⁹⁾ Dan. IX, 24. sqq. coll. Lightfoot ad Matth. III, 6. p. 217. et S. V. Doederlein Instit. Theol. Christ. T. II. §. 309. p. 530. sq. et quos ibi laudat auctores.

¹⁰⁾ Luc. II, 25, 26. Παρακλησις enim idem est, quod v. 38. λυτρωσις, et ponitur pro Παρακλητος, ut saepe abstractum pro concreto: vid. Glassii Philol. sacr. I. III tract. I, can. 7. p. 556. sqq. et I. V, tract. I, c. 4. p. 1478. sqq. ex ed. cum praef. Buddaei Lips. 1725. 4.

Hierosolyma, et quia visum erat auditoribus, statim venturum esse Dei regnum. — Judaei eorumque sacerdotes Simonem ducem et summum sacerdotem eligunt perpetuum, vsque dum surgat Propheta fide dignus (1 Macc. XIV, 41). *Josephus* ¹¹⁾ monet, ferociam Judaeorum magnas vires sumfisse eo oraculo in libris sacris reperto, *ὡς κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἀπὸ τῆς χώρας τῆς αὐτῶν ἀρξεί τῆς οἰκισμένης*. — Judaei quoque per omnes terrae regiones dispersi hanc suam opinionem cum aliis populis communicauerant, vnde fuit eo temporis communis sententia, e Judaeorum populo oriturum esse regem, teste *Suetonio* qui (Vespas. c. 4): *Percrebuerat, inquit, Oriente toto vetus et constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Judaea profecti rerum potirentur*; et *Tacito* (Histor. v, 13): *Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum libris contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret oriens profectique Judaea rerum potirentur*, (et Hist. II, 5.) aliisque ¹²⁾. Quum ergo Jesus nasceretur, viri docti ex Orient-

¹¹⁾ *de bello Jud.* I. VI, c. 5, §. 4. et I. VII, 31 coll. *Eusebio* H. E. III, 8, p. 136. ed. Stroth. *χρησμον τῶν φασκῶν ἐν ἱεροῖς γραμμασιν εὐρησθῆαι περιεχόντα, ὡς κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἀπὸ τῆς χώρας αὐτῶν τις ἀρξεί τῆς οἰκισμένης κ. τ. λ.*

¹²⁾ quos vide apud *Thiefs über die Magier und ihren Stern*, Hamb. 1790. p. 46. n. 3.

Oriente, fortasse Judaei¹³⁾, stellae apparitione, quam regis alicuius aduentum indicare putabant¹⁴⁾, attenti facti, statim in Judaeam proficiscuntur et in metropoli regem quaerunt recens natum; eandem ob causam Herodes huius opinionis sine dubio memor timore afficitur, quia veretur, ne finis sui imperii adesset (Matth. II, 1 sqq.); propterea quoque a Johannis discipulis tam celeriter ac libenter Jesus pro Messia agnoscitur (Joh. I, 35 sqq); inde denique coeui tam proclives erant, ut eum eligerent regem (Joh. VI, 14 sqq).

In opinione vero, quam habebant de Messia, per varias V. T. periodos sensim sensimque clariore facta et nouis signis per Dauidem atque prophetas adaucta¹⁵⁾, tandem

¹³⁾ Licet religio eorum certe definiri non possit, ut recte obseruat *Tbies* l. c. p. 22. verisimile tamen est, illos fuisse Judaeos, cf. v. d. *Hardt Tyria graeca* p. 52. sq. *Henke Gesch. d. christl. Kirche* P. I. p. 23. alii.

¹⁴⁾ Judaeos enim putasse, stellam Messiae tempore apparituram esse, locis adductis affirmant *Corrodi* P. I. p. 295 et *Schörrgen de Messia* p. 524 et 531.

¹⁵⁾ Breuem huius doctrinae historiam v. in S. V. *Döderlein Inst. Th. Chr.* Tom. II. §. 307—310. p. 521—535. qui quatuor constituit periodos: 1) tempore Abrahami et Mosis, 2) Dauidis, 3) prophetarum, 4) Noui Testamenti; et in libro: *Meine Gedanken über die Entstehung und Ausbildung der Idee von einem Messias von Heinr.*
Sec-

dem mixta sunt falsa veris, vt denique ea euaderet, qualis fuit tempore, quo Iesus inter homines viuere coepit, et quam nunc eruere studebimus. Qua in re autem hunc seruabimus ordinem, vt antea breuiter explicatis carminibus Mariae, Zachariae atque Simeonis, locos ex N. T. colligamus, in quibus vel praeconcepta opinio falsa de Messia a Iesu refutatur, vel ad eam alluditur, adductis simul locis ex scriptoribus Judaicis, ex quibus patet, hanc opinionem vere valuisse apud Iudaeos.

Primum, quum Dei cura Mariae annuntiaretur, ex ea oriturum esse Messiam, legatus diuinus in hac re describenda talibus vti debebat imaginibus, vt mater Domini bene intelligeret, quid sibi vellet haec promissio, atque filium suum Messiam esse illum, quem iam dudum exspectarent. *Filius, inquit ergo (Luc. I, 32. 33.), quem paries, vir erit magnus, summique Dei filius appellabitur, atque Deus ei dabit imperium Dauidis, a quo descendit; imperium vero eius erit perpetuum nec vnquam finem habebit;* et deinde, quum Iosephum moneret, ne Mariam

Stephani, Nürnberg. 1787. 8. cuius summam exhibet V. Eichborn in *Allg. Biblioth. der bibl. Litterat.* I. B. 5. St. p. 735. sqq.; eiusdem efformationis historiam alio modo proponit *Eckermann theolog. Beiträge* 2. B. I. St. Altona 1791. p. 81. sqq.

riam vxorem repudiaret, somnio eum alloquitur ita (Matth. I, 21.): *Filius, quem pariet, gentem suam a poenis delictorum suorum liberabit* ¹⁶). Haec vero liberatio, quam exspectabant, erat restitutio reipublicae in pristinum florem ¹⁷). Quia enim tum temporis hae notae de Messia, vt fere ab omnibus, ita sine dubio etiam a Maria et Iosepho pro veris habebantur, ambo statim in hoc sermone acquiescunt, nec aliud quid

B in

¹⁶) Sermo h. l. est de liberatione aliqua proprie ad populum Iudaicum, cuius civis erat Iesus, spectante. *Σωζειν* vero denotare: *liberare, eripere ex periculo, ex miseria*, patet ex Jos. VIII, 22. vbi *σεσωσμενος* est in pugna seruatus, Matth. VIII, 25, XXIV, 22. Joh. XII, 27. Hebr. V, 7. — *ἀμαρτίαν* autem *poenam peccati* ex Lev. XIX, 17. Jes. LIII, 4. (vbi in hebr. est *חַטָּאת*) Marc. III, 29. (si legitur *ἀμαρτίας* loco receptae *κρίσεως*) Ion. X, 23; sic etiam *αἵμα* Gen. IV, 13.

¹⁷) Quamlibet enim oppressionem ab hostibus peregrinis Israelitae habebant pro poena a Deo sibi illata ob neglectum religionis et cultus diuini. Sic v. c. infelicissima bella cum incolis terrae Cananiticae Jud. II, 12. 14. seruitus sub rege Mesopotamiae c. III, 6—8. sub Eglon v. 12. exilium ipsum Esrae IX, 7. Dan. IX, tot. praecipue v. 7. 10—12. 15. 16. coll. Baruch I, 15. sqq. et c. II, passim, e. g. v. 6. 10. 12. Contra vero liberatio ab eiusmodi miseriis, cuius origo erant delicta populi, dicebatur remissio peccatorum et poenarum peccando contractarum; ita Dan. IX, 24. de tempore feliciore, quo obsignanda sint delicta et ignoscenda culpa, Jes. XL, 1. 2.

in eo cogitasse, quam caeteri eorum populares, verisimillimum est ¹⁸⁾).

Mariam vero haec ita intellexisse, videmus ex *carminè* suo, quod cecinit, quum visitaret cognatam Elisabet in vrbe Iuta: *Deum ego celebros*, inquit (Luc. I, 46—56.)

¹⁸⁾ Ita quoque Hessius *Jugendgeschichte Jesu*, quam praemisit *Geschichte der drey letzten Lebensjahre Jesu* p. 19. 20. dicit: Misverstand war hier freilich möglich; eben der, der jene prophetischen Aussprüche schon lange bloß von einer irdischen Monarchie erklärte — et deinde: Ob Maria sich diese künftige Größe und Herrschaft ihres Sohnes mehr oder weniger nach den freilich sehr unvollkommenen Begriffen ihrer Nation denken würde, darauf kam es jetzt eben nicht an; — et denique: Eingeschränkt und national mag sie freilich jene Ankündigung verstanden haben; aber auch so noch war es das Höchste, was eine Israelitin sich denken konnte, Mutter des Messias zu werden, den zu gebären, welcher der Nation zu dem Glück der bessern Theokratie helfen würde. Cf. quoque p. 31. et Keil *Diss. cit.* p. 14. Eadem agnoscit etiam S. V. Seiler, qui in libro: *Größeres bibl. Erbauungsbuch N. T. P. I* Erl. 1786. dicit p. 31. Daber konnte der Maria nicht wohl mit andern und schicklichen Worten die frohe Botschaft gebracht werden, daß sie den von Gott verheißenen Messias gebären würde; — et paucis interiectis pergit: Maria konnte sich freilich damals noch nicht die ganze große Herrlichkeit vorstellen, die ihr Sohn erhalten würde, sie dachte ihn wohl, wie die übrigen Juden, als einen irdischen König, bis sie nach seiner Himmelfahrt eines bessern belehrt wurde.

56.) ¹⁹⁾, laetatur mens mea de Deo benefactore ²⁰⁾, qui me quamuis humilem respexit, beatam me praedicabit omnis posteritas ²¹⁾. Magno me beneficio auxit potens ac venerandus ²²⁾. Amorem seruat perpetuo cultoribus suis ²³⁾. Magnas gesturus est

B 2

vir.

¹⁹⁾ Omnes fere eius sententiae desumptae sunt e locis V. T. ubi tam claram de Messia notionem, uti nos habemus, quaerere non licet; et Maria has de se suisque temporibus dicit,

²⁰⁾ Σωτηρ latissime patet, et denotat quemcumque, qui nos a periculis liberat, salutem nobis dat et beneficia tribuit. v. Ernesti in Clave Ciceroniana voce Soter, et Cicero Verrina II. c. 63. item Wersten, ad Luc. II, 11. Inde σωτηρια est incolumitas, salus quaecunque, felicitas Act. VII, 25. XXVII, 34. Luc. XIX, 9.

²¹⁾ tanquam matrem Messiae. Ἀδελφίαι saepe et h. I. nihil aliud denotat, quam: ego, aut in vniuersum pronomen personale, praesertim si quis principem aliquem aut Deum alloquitur, ut רבנו ISam. I, 11. ex quo h. I. desumptus est. Gen. XIX, 2 XLII, 10. II. 13. Ταπεινωσιν Ἰησὺ δαδλῆς vero est pro ταπεινωσιν δαδλῆν. cf. Glassii Philol. sacr. I. c. (not. 10.)

²²⁾ Ὀνομα, ut hebr. דבֿי denotat quoque personam, & ponitur pleonastice Act. I. 15. Apoc. XI, 13, &c. cf. Perizon. ad Ael. V. H. XIII, 28. — Ἅγιος vero in vniuersum significat, secundum usum verbi hebr. שׁוֹרֵק, omne, quod singulari dignitate gaudet, in oppositione τὰ κοινὰ; Inde de Deo: supremus, venerandus, v. c. Pf. XCIX, 3. 5. 9. CVI, 47. Ies. VI, 3.

²³⁾ Ἐλεος non solum denotat, misericordiam, sed in vniuersum, ut hebr. רחֵם, amorem, beneuolentiam

virtute sua res; perdet elatos animo ²⁴); principes de folio deiiciet; tenues in alta sede collocabit ²⁵). Pauperes augebit diuitiis

tiam, vt v. 54. 58. 72. Exod. XX, 6. Deut. VII, 9. cf. Michaelis Einl. in die göttl. Schriften des N.B. Ed. IV. 1788. §. 22. p. 157. sp.

²⁴) Ποιῶν κράτος cum Michaelis Einl. §. 129. P. II, p. 931. vt חיל עשה intelligo de victoria. Βραχίων metaphoricè est potentia, robur Joh. XI, 38. coll. Jes. LIII, 1. Act. XIII, 17. coll. Exod. XIII, 14. vbi Alex. vertunt: ἐν Χείρῃ κράταια. Διασκορπίσω; vt פזר, proprie vertendum est, dissipare, et de hostibus fugatis vsurpatur Pf. LXXXIX, 11. (Alex. 10.) Joh. X, 12. deinde: perdere quocunque modo Act. V, 37. Luc. XV, 13. Sensus ergo h. l. fortasse est hic: Deus fortissimus victoriam nobis dabit de hostibus nostris, atque eos, qui nunc superbo animo nobiscum agunt, nunc in nos imperant, dissipabit s. perdet; vt sic etiam huic loco inesse videatur opinio vulgaris de Messia restauratore libertatis reipubl. Judaicae. — Aoristum autem poni pro Futuro et Praesenti, neminem fugit linguae peritum, cf. v. 68. 69. Joh. XI, 56. XV, 6. Rom. VIII, 30. v. Glassii Philol. sacr. I, III, Tr. III. can 47. p. 883. sqq.

²⁵) Sensus ex his verbis eliciendus hic esse videtur: Qui nunc nobis imperant, imperio priuabit, nos vero, nunc in miseram conditionem deiectos, rursus eleuabit potentesque reddet. Δυνασῆς enim est is, qui vi praeditus alicui rei imperat Act. VIII, 27. I Tim. VI, 15. h. l. ex hac explanatione, Romani; ταπεινός contra homo humilis conditionis, vilis Rom. XII, 16. Jac. I, 9. et h. l. Judaei, tum temporis sub potestatem Romanorum redacti,

tiis, diuites vero dimittet egenos ²⁶). Sustentat Israelitas dilectos suos, haud immemor benignitatis, ut promisit maioribus nostris, Abrahamo eiusque posteritati ultimae ²⁷). Ex hoc Mariae carmine, si ita explicatur, ut fecimus, elucet ergo spes de Messia, qui populum suum ab imperio Romanorum liberaturus atque in pristinum florem reducturus esset, quam ob causam Maria sibi gratulatur felicitatem insignem, qua

B 3

Deus

redacti, qui vero tunc etiam Messiam expectabant liberatorem.

²⁶) Sententia huius prouerbii in praefens tempus accommodati est fortassis: Judaeos, qui res suas amiserunt, restaurato pristino reipubl. statu, reddet diuites; Romanis vero, qui nunc diuitias Judaeis abreptas possident, eas adimet, eosque fugatos pauperes dimittet. ΑΠΟΣΕΛΛΩ enim, ut lat. dimittere, dicitur pro: facere, reddere, ut c. XX. IO. II. Jobi XXII, 9. Seiler, (v. not. 28.) explicat de inimicis Messiae.

²⁷) H. e. Per Messiam mox a me pariendum rei afflictae Judaeorum succurret, eisque possessionem terrae Canaan, nunc a Romanis illis abreptae, restituet, ut promisit Abrahamo posterisque eius ultimis. — Parenthesis hic omitti potest, quum λαλειν praeter h. l. etiam duplici modo construatur, modo cum προς, modo cum Datiuo, ab Alex. I Reg. XII, 23., et tunc εως αιωνας iungendum est cum σπερματι, qui Datiuus pendet ab ελαλησε. Wolfus in *Curis* ad h. l. μνησθηται ελεως iungit τω Αβρααμ, verba vero καθως ημων parenthesi includit.

Deus eam beaverit, vt mater esset huiusce saluatoris atque regis ²⁸).

Clarius autem haec sententia de Messia liberatore e seruitute gentium inesse videtur in *carmine Zachariae sacerdotis* (Luc. I, 68 —79.) ²⁹), qui propter filium sibi natum, prae-

²⁸) Ita quoque iudicat *Hefs Gesch. Jesu* p. 31. Dieser Gedanke schwebt ihr in seiner ganzen Wichtigkeit vor. Sie stelle sich ihren Sohn schon als König vor, dessen Regierung den Glanz der Weltreiche verdunkeln werde u. s. w.; idemque de hoc carmine affirmat *Seiler gröss. bibl. Erb. P. I. Anmerkk. 446.* Bei diesem Lobpsalm muss man immer zwei Stücke wohl unterscheiden: 1) die Vorstellungen der Maria, die freilich zum Theil schwach, irdisch und jüdisch waren. Sie erwartete, wie alle andre Israeliten ihrer Zeit, ein immerwährendes messianisches Reich auf Erden u. s. w. et de iis, quae Maria expectabat, dicit p. 41. Maria erwartete von Gott eben das, was andre Israeliten ihrer Zeit zu erwarten pflegten. Sie hofften nemlich, dass die Feinde Israels unterdrückt, und alle, die sich der wahren Religion widersetzen, besiegt, erniedrigt, oder wohl gar vertilgt werden würden; der König Messias aber würde sein Reich immer weiter auf Erden ausbreiten, und mit Gewalt und Majestät über die Völker herrschen; et p. 42.: Es kann seyn, dass Maria nach den Vorstellungen der Juden hoffte, Gott werde durch den Messias denen, die sich ihm ergeben, auch eine vorzügliche zeitliche Wohlfabrt verleihen, und hingegen die mächtigen Reichen, die sich dem Heiland Israels widersetzen, ihrer Güter berauben, und unter die Dürftigen herabsetzen.

²⁹) Ea enim, quae hic dicit, verisimili modo non interpretanda sunt, quam si dixisset homo Christianus,

Christianus,

praecurforem Seruatoris, ita canit: *Laudetur Dominus Deus Israelitarum, qui respexit populum suum eique parauit liberationem*³⁰⁾, *excitando nobis fortem seruatorem e gente*

B 4

stianus, sed Zacharias, licet sacerdos, imbutus esse videtur notionibus, quas populus habebat vniuersus, quod praecipue colligere licet ex v. 71 et 74, vbi de liberatione aliqua ab hostibus per Messiam facienda loquitur, hancque non nisi populo suo tribuit; quamquam non negamus, Zachariam aliquo modo rectius de Messia cogitasse, quam plurimi Iudaei, licet non penitus assentiamur S. V. Rosenmüllero, qui in Scholiis ad Luc. I, 74 ed. 3. *Quamquam, inquit, plurimi Iudaei Christi aetate viuentes mundanum regnum sperarunt, Zacharias tamen ab hac opinione alienus fuisse videtur; omnia enim ad religionem et pium Dei cultum refert. Nobiscum quoque facit V. Seiler p. 54. vbi dicit: Die Erlösung, auf welche Zacharias hoffte, war freilich zuerst die Errettung seines Volks aus der Gewalt seiner Feinde. — Dies hofften nemlich damals alle Israeliten, dass der Messias seine Nation eben so aus der Gewalt seiner Feinde befreien würde, wie Gott einst durch Mosen die Israeliten aus der Gewalt der Egypter befreit hatte u. s. w. et p. 447. in annotatt.: Der begeisterte Zacharias dachte doch immer noch einigermassen als Jude, und hoffte eine Erlösung aus der Gewalt der Feinde. Cf. quoque Hefs Gesch. Jesu p. 37.*

30) Ἐπίσκεπτεσθαι, hebr. קָפַד enim h. l. significat: *benefacere, auxilium ferre, respicere*, vt Act. XV, 14. Luc. VII, 16. Matth. XXV, 36. Gen. I, 24. 25.

gente Davidis dilecti sui ³¹⁾ (quemadmodum promisit per sacros olim prophetas ³²⁾), liberatorem, inquam, ab hostibus nostris et a pote-

³¹⁾ Κερας σωτηριας, quae verba etiam de Deo occurrunt Pf. XVIII, 3. (Alex. 2.) et 2 Sam. XXII, 3. h. l. ponuntur pro σωτηρια κρατειον. Κερας enim est signum potentiae et principatus, Dan. VII, 24. c. VIII, 24. Deut. XXXIII, 17. I Sam. II, 22. Jer. XLVIII, 25. (vbi interpretes מלכות et מלכותא) Horat. Od. I. III, Od. 21. v. 18. "addis cornua pauperi", et Ovidius: "tunc pauper cornua sumet", Eusebius Praep. Evang. I, 10. cf. *Werstein ad h. l.* — et simul auxilii, quia quilibet reus, qui cornua capiebat altaris in atrio templi, a poena liber erat, I Reg. I, 5I. II, 28. I Macc. II, 48. — In σωτηριας vero abstractum ponitur pro concreto, σωτηρ. Cf. de h. l. *Nässelti Opuscul. exeg.* Tom. I, p. 27. sqq. — Aoristos poni pro Futuris, monui iam supra not. 24. et Zacharias in hoc loquendi modo imitatur prophetas, qui de rebus futuris tanquam de praesentibus loquuntur. cf. *Giassii Philol.* f. I. I. Tr. IV. Sect. I, can. 4, p. 317. sqq. Hic σωτηρ κρατειος vero est Messias, per quem putabant, se liberandos esse ab hostibus.

³²⁾ Αιων εις εις in tali nexu est tempus quoduis olim praeterlapsum, vt Deut. XXXII, 7. ημεραι αιωνος Joh. IX, 32. Joel II, 2. Ergo προφηται απ αιωνος sunt prophetae, qui olim vixerunt, vt Gen. VI, 4. οι γιγαντες οι απ αιωνος et Act. III, 21.

³³⁾ Σωτηρια, quod verbum latissime patet (not. 20). h. l. verisimile est liberatio ab hostibus, a Romanis, qui

potestate eorum, qui nos opprimunt³³), et sic maioribus nostris benefacit, seruatque promissionem suam praeclaram, et praestabit nobis, quod iurauerat Abrahamo, conditori gentis nostrae³⁴), ut sine timore, a potestate hostium nostrorum liberati, sacra eius faciamus in templo rite iusteque per omnem vitam nostram³⁵). Tu autem, puer,

B 5 lega-

qui Iudaeos tum temporis oppresserant. *μισειν* vero significat non tantum: odio habere, sed, ut contrarium *ἀγαπᾶν* de amore, innuit simul voluntatem nocendi et infelicitatem. *μισῶντες* enim et *ἐχθροί* sunt verba parallela Ps. XVIII, 17. 40.

³⁴) Respicit sine dubio ad Gen. XVII, 7. et XXII, 16. 17. vbi Deus Abrahamo promisit, posteros eius fore possessores terrae Cananiticæ. Quum vero tum temporis hocce imperium Iudæis ereptum esset a Romanis, Zacharias sperabat huius regni per Messiam cum pace duratura instituendam restitutionem.

³⁵) *Ἀφοβῶς* (quod pertinet ad *λατρευειν*, ut hoc pendet a *δυναί*, cf. *Virringae Obsf. s. Diff.* 3, c. 6. p. 212. ed. Jen. 1723) dicit, quia non verendum esse putat, ne hostes sacra eorum turbent, qui nempe a Messia venturo victi potestatem suam amiserint. — *λατρευειν* ut de cultu Dei interno ita saepe etiam de externo dicitur de iis, qui offerunt sacrificia Hebr. IX, 9. X, 2. XIII, 10. — *Ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσυνῇ* esse potest pro *ὁσιῶς καὶ δικαιοῶς*. *Ὀσιῶς* autem, si de sacrificiis vsurpatur, denotat: rite ita instituta, ut nihil contra leges ac mores sacrorum peccetur, sic

Aelian.

legatus eris summi Numinis ³⁶⁾, *praeibis*
Messiae et viam ipsi praeeparabis, *instrues-*
que

Aelian. V. H. II, 31. ἀγνευειν ὄσιως et VIII, I. ὄσια πομπή ad quem locum v. *Perizonium*, et *Hesychius ὄσιως* explicat per *πρεπονώως*. — *Ἐν δικαιοσύνη* vero h. l. vertendum est vel: *secundum Dei institutum*, ex praecepto legis cf. *Storr Diff. de sensu vocis δικαίος et cognatarum in N. T. Tubing. 1781. §. 9.* — vel *rite, iuste*, vt par est in cultu Dei, vt h. c. v. 6. *Luc. XVIII, 9. coll. II, 12. Phil. III, 6.* cf. *Drasdo Diff. II, de fidei in causa salutis humanae ratione et necessitate Viteb. 1790. p. 15. sq.* Cognatum *δικαίωμα* enim esse legem caerimonialem, patet ex v. 6. vt obseruarunt *Witsius Miscell. Tom. II. p. 485* et *Wolfius in Curis ad Luc. I, 6.* — *Ἐνώπιον αὐτῆς* denique idem esse videtur, quod v. 8. *ἐναντίῳ θεῶς, in templo*, vbi Deum praecipue praesentiam suam exferere credebant Iudaei. — Haec vero interpretatio praefenda nobis videtur communi de vita sanctiore legibus diuinis conueniente, quum hic loquitur sacerdos Iudaeus, qui cultum Dei securum maxime optat, et de Messia, qui pacem sit restitutus, sperat (cf. not. 29.) — Si cum S. V. Griesbachio omittimus *τῆς ζωῆς* in verbis *πάσας τὰς ἡμέρας ἡμῶν*, haec etiam ita intelligi possunt: *per omnem aetatem populi nostri*, vt simul huic loco insit vestigium opinionis de regno Messiae in aeternum duraturo ex persuasione populi Israelitici, se nullo tempore esse perituro. Loquitur enim hic sacerdos nomine ciuium suorum, qui per omne aeuum Deum secure colant, ex animo optat sibi que pollicetur. Vox *ἡμερῶν* vero non obstat, quae dicitur de quouis tempore ex hebr. *ימים*, v. c. *Luc. XIX, 42. Act. VIII, I. 2 Cor.*

que eius populum saluari cognitione, eique
annunciabis liberationem a poenis peccato-
rum

2 Cor. VI, 2. &c. In mente sine dubio habuit simul mutationem animorum et emendationem, quia plurimae nationis Judaicae liberationes coniunctae fuerant cum emendatione quadam religionis morumque, v. c. tempore Mosis, Iudicum, Daudis, caet. Quum vero conclusioni ex analogia factorum antecedentium magnam vim tribuebant Iudaei, vt supra iam annotauimus, etiam cum hac redemptione talem conuersionem coniunctam fore credebant.

36) Προφήτης ex hebr. נביא in vniuersum est quilibet doctor religionis diuinae vi quadam extraordinaria a Deo instructus, legatus diuinus in causa religionis; sic h. l. item Gen. XX, 7. 1 Sam. III, 20. Marc. VI, 4. Luc. VII, 28. Act. XIII, 1. vbi προφηται et διδασκαλοι iunguntur, vt Eph. II, 20. III, 5. ἀποστολοι et προφηται. In singulis vero locis huic verbo tribuendi sunt significatus magis difiniti et specialiores v. Mosheim Diff. de prophetis ecclesiae apostolicae, in Diff. ad historiam eccles. pertinentibus Vol. II, p. 125. sqq. Koppe Exc. III, ad Ephes. Vol. I, p. 394—410. Ed. Imae Gött. 1778. v. s. Dresde Progr. II, de notione prophetae in Cod. s. Viteb. 1788. 89. Bardili significatus primitiuus vocis προφήτης ex Platone erutus &c. Gött. 1786. alii — Johannes h. l. dicitur propheta, quia a Deo missus per doctrinam et baptismum Israelitas ad recipiendum seruatore[m] mox veniendum eiusque religionem meliorem praeparabat, quam ob causam vocatur quoque praecursor Messiae, qui huic viam pararet. In vocibus προ πρωτοπρ vero nihil aliud quaerendum est, quam in hebr. לפני, vel simplici

προ

rum³⁷⁾, quae omnia ipsi contingunt per misericordiam Dei nostri³⁸⁾, qua effulsit nobis sol oriens, qui ex alto coelo³⁹⁾ iis, qui iam in tenebris et densissima caligine versantur

πρὸ, ante, quod dicitur quum de loco, tum de tempore ut h. l. et Luc. VII, 27. IX, 51. Act. XIII, 24. Matth. XI, 10, et idem est, quod v. 17. ad quem in hisce verbis respicit Zacharias, ἐνωπιον αὐτῆς scilicet κυρίας.

³⁷⁾ His in verbis rursus non cogitandum est: videtur de remissione peccatorum morali, sed de liberatione a poenis peccatorum, h. e. ex more loquendi Israelitarum tum temporis, a miseria per subactionem sub Romanorum imperium sibi inflicta et ab hoc imperio ipso. Cf. Matth. I, 21. et not. 17.

³⁸⁾ Σπλαγχνα, ספליגנא, quod Alex. Deut. XIII, 17. Jes. LIV, 7. vertunt per ἐλεος, sunt misericordia, amor tener et intimus 2 Cor. VII, 15. Philem. v. 7. 1 Job. III, 17. In σπλαγχνα ἐλεος vero nulla est emphasis, sed eadem constructio, quae occurrit Col. III, 12. σπλαγχνα οἰκτιρῶν, pro quo simpliciter Paulus dicit δια τῶν οἰκτιρῶν ἴα θεῶν Rom. XII, 1. et coniungit σπλαγχνα καὶ οἰκτιρῶσι Phil. II, 1.

³⁹⁾ In his verbis constructis sequor Michaelis, qui in *Einl. ins N. T. P. I.* §. 112. p. 863. et in *versione N. T. vernacula*, comma, quod post ἐξ ὑψους delet, post ἀνατολή ponit et ita verdit: die aufgebende Sonne ist uns erschienen, die dereinst aus der Mittagshöhe des Himmels denen in Finsterniß und Todeschatten Sitzenden leuchten wird. Ἀνατολή enim, quod alias dicitur de plaga orientali Matth. XXIV, 27. et de regione Orientis,

v. c.

rar ⁴⁰), splendebit, ut gressus nostros in felicitatis tramitem ducat ⁴¹).

Opinionem vero huic, quam in carminibus Mariae et Zachariae modo inueminus, similem fouisse quoque videtur *Simeon*, qui quum in templo Jesum a parentibus oblatum conspexisset, ita exclamat (Luc. II, 29—32).
Nunc

v. c. de Arabia Job I, 3. cf. *Thiops über die Magier* p. 21. h. l. denotare videtur solem orientem, pro ἀνατελλων (sc. ἡλιος,) quod verbum vsurpatur de sole oriente Matth. V, 45. Marc. IV, 6. — Ὑψος vero denotare coelum, patet ex Luc. XXIV, 49. vt ἐν ὑψιστοῖς Luc. II, 14. XIX, 38.

⁴⁰) Fere eadem verba occurrunt Mat h. IV, 16. coll. Jes. IX, 1. Tenebrae autem imago sunt miseriae cuiuscunque, vel inscitiae, vel infelicitatis Joh. VIII, 12. 2 Petr. II, 17. Σκία τῆς θανάτου, צלמות, est densissima caligo, qualem in orco regnare putabant veteres, siue caligo, infelicissima, periculosa. Θάνατος enim denotat quoque mortis periculum 2 Cor. I, 10. XI, 23. et miseriam Rom. VII, 10. Prov. XIV, 27. vt e contrario Φως est imago felicitatis. Cf. de hac formula *Bibliotheca noua Lubec.* Vol. II. Lub. 1753. p. 109.

⁴¹) Sensus ergo totius huius imaginis esse videtur hic: Per misericordiam Dei nostri incipient mox tempora feliciora Messiae, quibus deinde maximo splendore florentibus nos nunc summa miseria depressi, absolutissima felicitate fruemur, et quibus nos, licet nunc libertas nostra valde sit imminuta, rempublicam nostram florentem liberamque videbimus, atque pace gaudentes profundamur felicissimi.

Nunc mihi, Domine, laetam placidamque mortem concedis, uti mihi promisti, quum hisce meis oculis eum vidi, quem esse voluisti salutis auctorem omnibus gentibus, lumen oriturum nationibus decusque populi tui Israelitici; qui simul autem hunc seruatorem e gente Iudaica oriundum eamque liberaturum, etiam ad alios populos pertinere, eisque tempora feliciora largiturum, fatetur.

His praemissis antequam locos singulos N. T. addamus, e quibus opiniones de Messia eiusque regno et officio, quae tunc temporis fouebantur, haurire atque locupletari possumus, dicere pauca liceat de notionibus, quas de Messia habuerint *Samaritani* atque *Johannes Baptista*, quarum vestigia, licet pauca, N. T. libris adhuc inuenimus impressa. E colloquio enim, quod habuit Jesus cum muliere Samaritana prope urbem Sichar, videmus, puriorem inter illos conseruatam esse de Messia sententiam, quam inter Iudaeos ipsos, qui variis additamentis eam nimis ornare studuerunt. Mulier nempe Jesu rectiorem atque verum Deum colendi modum sibi ostendenti respondit (Joh. IV, 25): *Scio, venturum esse Messiam cognomine Christum, qui quum aderit, nos haec omnia docebit,* qua quidem responsione prodit, se cum popularibus in Messia exspectare non tam regem terrenum atque restauratorem reipublicae, quam, ut erat, doctorem religionis purioris

me-

meliorisque. Ciues etiam huius vrbs pluri-
 mi, quum a muliere percepissent, quae
 Jesus locutus esset, et ipsius doctrina, quam
 ab eo per binos dies in vrbe commorante au-
 diuerant, commoti, illum seruatorem ho-
 minum agnoscunt atque verum Messiam sibi
 promissum. Nec solummodo populo suo soli
 vnice tribuunt hunc seruatorem, sed discrete
 eum appellant (v. 42) σωτηρα τε κοσμου, h. e.
 hominum in vniuersum omnium.

Multo adhuc sublimior veritatique plane
 conueniens est effatum *Johannis Baptistae*
 de Messia, quod variis proposuit occasioni-
 bus. Eum enim appellat *se multo maiorem,*
cui qui ligamenta calceorum soluat, qui vilissi-
 ma praestet officia, *se non dignum existi-*
mat; proponit Jesum ceu Messiam *potentissi-*
imum, qui aliis largiter donaturus sit melio-
rem suam doctrinam ac bona spiritualia,
alios vero religionis suae contemptores affe-
cturus poenis ⁴²⁾, et cui *Deus supra omnem*
men-

⁴²⁾ Matth. III, 11. 12. Marc. I, 7. Luc. III, 16. 17.

Joh. I, 27. Varias verborum: *αυτος υμας*
βαπτισει πνευματι αγιω και πυρι, interpre-
 tationes a viris doctis sunt propositae, quum alii
 vertant: *ille vos religione sua praestantissima velut*
igne lustrabit: alii: *ille vos donis miraculosis*
exornabit et igne, s. igneis, i. e. sub symbolo
 ignis Act. II, 3. cf. Schöttgenii *Lexicon in N. T.*
ed. Spohn. sub voce βαπτισω et *Suiceri Thes.*
eccles. P. I. p. 629.; alii fumant de *methodo Christi*
docendi feruido & sublimiori cf. *Eichborn Allg.*
Bibl.

mensuram dona spiritus sit largitus; atque tanquam filium Dei, cui pater pro amore suo in illum omnia tradidisset (Joh. III, 34-35.); ad eum discipulos mittit, ut ipsi praebeat occasionem, publice declarandi expressis verbis dignitatem ac potentiam, qua praeditus erat, quamque adhuc solummodo factis ostenderat ⁴³⁾; diserte denique de eo affirmat, illum esse fontem felicitatis hominis cuiusque, qui eum Messiam agnoscat habeat-que

Bibl. d. bibl. Lit. 3 Bd. 2 St. p. 232. sqq.; alii denique aliter. Equidem acquiesco libentius in ea, quam supra cum multis dedi, propter versum seq., cui, licet sub aliis imaginibus, eadem inest sententia. separatio nempe ac diuersa fors amicorum Messiae atque inimicorum. ΒΑΠΤΙΣΜΩ enim significare: largiter profundere, confirmatur Act. 1, 5. Joh. 1, 33.

⁴³⁾ Matth. XI, 2—19. Luc. VII, 18—25. Sequor hanc opinionem de consilio Johannis in mittendis ad Jesum discipulis, quamquam mihi non omnino fundamento carere videatur sententia eorum, qui putant, Johannem voluisse excitare Jesum ut paulo celerius agat in declaranda sua Messiae dignitate, nec hypothesis Butii in libro: *A dissertation on the message from St. John the Baptist to our Saviour, Luke VII. 19. with remarks on the history of his life and ministry.* Ed. London 1789 8. qui contendit, Johannem captiuum de sorte sua dubium, melioremque expectantem, hac legatione voluisse admonere Jesum, ut sui reminisceretur atque pro liberatione sua laboraret. cf. *Eichhorn's allg. Bibl. der bibl. Lit. Bd. III, St. V. P. 913—920.*

que ipsi fidem (Joh. III, 36.), quod et Jesus de semet ipso dicit (v. 16. 17. 18.). Et quid aliud continet exclamatio repetita de Jesu: *Ecce agnus Dei, qui expiat peccata hominum* (Joh. I, 29. 36.)! quam doctrinam consolationis plenissimam aliisque scripturae locis satis firmatam, Jesum per mortem suam esse causam, ut poenae, quas peccatis homines meriti sunt, iis remittantur, atque tunc felicitatem non solum pertinere ad populum aliquem peculiarem, v. c. Judaicum, sed ad totum genus humanum. — Inter omnes ergo, qui Christi tempore vixerunt, Johannes elucet, qui omnium optime ac rectissime de Messia eiusque officio cogitavit, haecque docuit coaeuos. Caeteri enim, ut nonnullis vidimus exemplis, imbuti erant notionibus per varia additamenta condecoratis atque sic a veritate abductis et simplicitate, qua Messiam venturum descripserant prophetae. Nunc vero his, quae adhuc vidimus de notionibus, quae Christi tempore apud Judaeos fouebantur de Messia, addemus loca singula, e quibus haec opinio magis completa reddi potest.

Vidimus autem, Judaeos praecipue a Messia suo expectasse *liberationem a potestate inimicorum* (Luc. I, 74.) et reductionem in pristinum reipublicae florem. Quam ob causam Messias vocatur *παρακλησις Ἰσραηλ* (Luc. II, 25.) et *λυτρωσις* (v. 38.), eiusque tempus a Judaeis *הַלְוָתָהּ עַד וְהַשְׁוֵתָהּ עַד* tempus liberationis et salutis ⁴⁴). Putabant

C

nem-

⁴⁴) v. Keil *Diff. cit.* p. 9.

nempe, a Messia hostes omnes, qui sacra eorum turbarent eosque coërcerent, esse vincendos, vt nunc tranquille viuentes quauis felicitate gaudere possint. Ita enim saepius in Talmude repetitur: *nihil interest inter hunc mundum et dies Messiae, nisi subiectio regnorum* ⁴⁵⁾; sic R. Abarbanel ad Jes. XI, 10. sqq. ⁴⁶⁾ dicit: *futuram illam redemptionem esse אֲשֵׁרֶתוֹן exitus ex Aegypto*; et deinde: *redemptio futura vocatur redemptio secunda, quoniam redemptioni Aegyptiacae similis erit omni modo et respectu*; congregabuntur enim omnes tribus et egredientur in absolutam libertatem, requiescente super ipsis propheta, alterisque rebus sanctis ornati et multiplicabuntur signa et prodigia et regnabit super ipsis rex Messias. Et R. Moses Maimonides ⁴⁷⁾: *Propterea, inquit, uniuers-*

⁴⁵⁾ v. Herm. Witsii *Diss. de seculo hoc et futuro* §. 23. addita Meuschen N. T. ex Talmude illustratum p. 1178. Idem vero hoc loco probatur, si cum Eckermanno *theol. Beitr.* 2 B. I. St. p. 71. vertimus בֵּין אֵין: *liegt nichts in der Mitte*, nempe: eo tempore subactos esse inimicos, Iudaeosque ab eorum potestate liberatos. Locos, qui eadem fere iisdem verbis affirmant, ex R. Bechai, v. in Rhenferdi *Diss. II. de seculo futuro* §. 33. apud Meuschen p. 1143. et in *Vindiciis* §. 26. p. 1158.

⁴⁶⁾ v. *Vüringae Obsf.* ff. I. II, c. 16.

⁴⁷⁾ *de resipiscencia* c. 9. §. 2. v. Jac. Rhenferdi *Diss. II. de seculo futuro* apud Meuschen p. 1136. et in *Vindiciis* huius sententiae, p. 1169. Similia plura v. apud Schöttgen *Iesus der wahre Messias* p. 729.

uniuersus Israel cum prophetis et doctoribus desiderat tempus Messiae, ut liberarentur a seruitute gentilium, qui non promittunt illis lege, et pietate rite vacare, et ut requiem sibi inuenirent et proficerent in sapientia, quo tandem assequerentur seculum futurum. Hanc ob causam et quia, ut supra vidimus, tempora Messiae propinqua esse putabant, tempore Christi Iudaei admodum procliuēs erant ad seditiones contra Romanos et breui post oriebantur factiones plurimae. cf. *Iosephi Antiq. XX, 6. de b. Jud. II. &c. Suetonius Vespas. c. 4. Percrebuerat Oriente toto vetus et constans opinio, esse in fatis ut eo tempore Iudaea profecti rerum potirentur. Id de Imperatore Romano, quantum euentu postea patuit praedictum Iudaei ad se trahentes rebellabant, et Claud. c. 25. Iudaeos impulsore Chresto assidue tumultuantes Roma expulit.*

Cognata vero huic opinioni est altera, qua Iudaei Messiam sibi fingunt *regem potentissimum*, cuius sententiae vestigia nonnulla reperimus in narrationibus Euangelistarum de vita Jesu. Tribuebant illi ministros aulicos, quod faciunt ipsi Jesu discipuli, quum aliquo tempore eum aggredientes interrogant quis erit supremus iu regno tuo? (Matth. XVIII, 1.) Inde mater filiorum Zebedaei cum filiis a Jesu petit, ut hos duos filios ad latus suum sedere sinat in suo regno, qui locus in aulis principum Orientalium pertinebat viris in ciuitate post regem summis. (Matth.

XX; 20. sq.) ⁴⁸⁾ Eandem ob causam turba, quae eum sequebatur et ab ipso cibus erat repleta, propensa erat ad capiendum eum, ut facerent regem, quia modo viderant signum evidentissimum potentiae eius, quod cum opinionibus, quas de Messia fovebant, optime conueniebat. (Joh. VI, 15.) ⁴⁹⁾ Diferre eum appellat Messiam promissum, regem populi Israelitici Nathanael (Joh. I, 50) ⁵⁰⁾; ac saepissime in N. T. occurrit nomen βασιλεια των εβραων, siue τς δεξ, quod si a Judaeis

⁴⁸⁾ Non est pugna inter hunc locum Matth. et parallelum Marc. X, 35. ubi narratur, Jacobum atque Johannem ipsos hoc dixisse, quum etiam Matthaeus refert, eos adfuisse, et fortasse matris petitionem repetierunt.

⁴⁹⁾ Felicitatem enim in regno Messiae comparabant cum epulo opulentissimo, quo omnes Judaei cum gentis suae conditoribus cibus fruerentur, atque varia de hoc epulo fabulabantur. Alludit ad hanc opinionem Jesus Matth. VIII, 11. 12. Cf. Eisenmenger *entd. Judenth.* P. II, c. 15. et Eckermann *theol. Beitr.* II. B. I. St. p. 129. sqq. qui locos allegarunt e Judaeorum scriptoribus, et Eckermann p. 136. hanc ideam ad explicandum dictum Matth. XVI, 19. adhibet.

⁵⁰⁾ Ἰσος τς δεξ enim in nonnullis locis, ubi loquuntur Judaei, esse videtur appellatio Messiae, ut etiam C. XI, 27. ubi ὁ χοιςος et ὁ υἱος τς δεξ ponuntur, ut dicunt, in appositione. Idem est, si ita eum appellant daemonici, v. c. Matth. VIII, 29. Marc. V, 7. Luc. VIII, 28. Alium adhuc sensum fortasse habent haec verba dicta, a centurione cruci Jesu adstante Matth. XXVII, 54. Marc. XV, 39. pro quo Lucae XXIII, 47. legitur ανδρωπος δικαος.

daeis vsurpatur, sine dubio denotat tempora Messiae ⁵¹⁾. Praecipue sub imagine Dauidis regis illius felicissimi pii atque melioris cultus diuini instauratoris, Messiam sibi cogitabant, nisi locis V. T. vbi pollicetur Deus regem e gente Dauidica oriundum populique seruatorem (v. c. Ps. II, 6. Jer. XXIII, 5. 6. Jes. XI, 1.) Inde acclamabat ei, quum asino vectus Hierosolymam ingrederetur, populus: *Benedictum*

C 3

tum

⁵¹⁾ Probe enim distinguenda est significatio huius formulae, si a Iudaeis et a discipulis recens ad Christum adductis, et si a Johanne Baptista, a Christo ipso atque eius discipulis et apostolis seriore aetate vsurpatur. In ore priorum enim nihil aliud innuit, nisi *tempora Messiae regis* gloriose regnaturi Matth. XVIII, 1. XX, 21. Marc. XV, 43. Luc. XXIII, 51. idem quod βασιλεια Ἰσραηλ Act. I. 6. Pii enim promittitur possessio regni eiusmodi Dan. VII, 18. Sapient. V, 17. — Ex vsu loquendi posteriorum βασιλεια τῆς Θεοῦ, s. τῶν ἁγίων transfertur in vniuersum ad *nouam religionem* a Messia instituendam, et significat vel *religionem hanc ipsam*, v. c. Matth. III, 2. Marc. I, 15. in parabola de fermento Matth. XIII, 33. coll. XVI, 12. vbi fermentum est imago doctrinae, c. VI, 33. XXI, 43. et βασιλεια Ἰσραηλ est synonymum Ἰσραηλ Act. XX, 25. coll. 24. et vtrumque permutatur Marc. X, 29. coll. paralelo Luc. XVIII, 29. cf. Noesselti *Opuscul. exeg.* Tom. II, in *additamentis ad Diff.* 2. in Rom. 14, 17. vel *felicitem*, quam haec religio cultoribus suis offert Matth. V, 3. Rom. XIV, 17. et inprimis eam, quam post hanc vitam sperare licet, Matth. VIII, 11. 12. Cf. Koppe *Exc. I. ad Thess.* Vol. I, p. 212—229. Schöttgen *Diss. de regno coelorum in Horis Hebr.* Tom. I, p. 1147—1152. coll. T. II, p. 22. sq.

Etum sit regnum instans patris nostri David; laudetur Deus! benedictus sit rex, qui venit nomine Dei! 52).

Fingebant porro, *Messiae ortum omnibus fore ignotum.* Hanc enim causam afferunt nonnulli Hierosolymitanorum, quum Jesum non pro Messia agnoscunt, dum: *de hoc scimus, inquit, unde ortus sit; Messias vero quando veniet, illius ortum sciet nemo; et ludibrii gratia quaerunt: nonne hic homo idem est, quem quaerebant, ut occiderent; nunc vero libere docet, nemoque eum cohibet; an maiores nostri vere cognouerunt, illum esse verum Messiam?* (Joh. VII. 25. 27). Offendebantur enim incolae vrbs patriae eo, quod parentes et fratres eius sororesque noverant, qui in vrbe illa habitabant, quod ergo origo illius iis erat nota. (Marc. VI, 3. coll. Matth. XIII, 55. fq.) Jesus vero ipse hanc opinionem in demonstranda veritate testimonii sui pro re sua affert (Joh. VIII, 14.) hoc modo: *Si de me ipso, inquit, testor, testimonium meum fide dignissimum est, qui novi, unde venerim et quo abeam; vos vero neque unde venerim, neque quo discedam, scitis; et ita ostendit, hanc notam, quam Messiae tribuerent, in se quoque quadrare. — Hanc autem Judaeorum fuisse opinionem, probat Trypho, (apud Justinum dial. cum Tryphone p. 226. ed. Lang) qui ait: Χριστός ἐστὶ καὶ γεγενῆσται καὶ ἐστὶ πᾶσι, ἀγνώστος ἐστὶ, καὶ οὐδε*

⁵²⁾ Marc. XI, 10. e lectione s. v. Griesbachii, qui omittit ἐν ονοματί Κυρίῳ coll. Luc. XIX, 38.

ἔδε αὐτος πῶ εἰς αὐτὸν ἐπιστάται, ἔδε ἔχει δύναμιν
 ἵνα, μετρίως ἀνελεθῶν Ἡλίας χριστὴ αὐτὸν καὶ
 φανερόν πασίν ποιήσῃ.

Solemnis enim quoque erat opinio Judaeorum, ante aduentum Messiae *resuscitandum esse Eliam*, qui ei praecurreret, pararet viam, eundemque a se vñctum introduceret, teste eodem *Tryphone* (l. c. et p. 268): πάντες ἡμεῖς τὸν Χριστὸν ἀνθρώπον προσδοκῶμεν γενεσθαι καὶ τὸν Ἡλίαν χριστὴ αὐτὸν ἐλθόντα. In libro *Chiffuk Emma* c. 39. dicitur: *fuit res nota in gente Judaica, non adfuturum Messiam nisi post aduentum Eliae prophetae* 53). Orta vero est haec opinio ex loco Maleachi (III, 23. s. IV, 5.) false intellecto, et firmata atque propagata Alexandrinorum interpretum auctoritate, qui verba hebraica, quorum sensus est: suscitabo vobis prophetam Eliae similem: claris verbis intelligunt de Elia ipso Thesbita, qui quondam propheta vixerat inter Israelitas, vt ex eorum versione patet: καὶ ἴδὲ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμῖν Ἡλίαν τὸν Θεσβιτὴν κ. τ. λ. Eiusdem etiam vestigia reperiuntur nonnulla in libris N. T. Angelus enim, qui Zachariae filii natiuitatem annunciasse narratur (Luc. I, 13. sqq.), inter alia etiam de hoc praedicat: *antegredietur Dominum Deum illorum ingenio ac virtute Eliae* &c. Inter quaestiones porro, quas

Judaeorum antistites Johanni Baptistae trans

C 4

Jorda-

53) v. *Wersten ad Matth.* XI, 14. cf. quoque *Lightfoot ad Matth.* XVII, 10. et *Schöttgen de Messia* I, VI, c. 2. §. 1—5. p. 533. sqq.

Jordanem baptizanti per legatos proponunt, etiam haec est: (Joh. I, 21.) *utrum sit Elias, quem ante Messiam exspectarent?* — Christus quum de Johanne iudicium suum fert: *si vultis, inquit, eum accipere, is est Elias ille venturus* (Matth. XI, 14.); et discipulis ei obiicientibus: quid demum scripturae interpretes affirmant, Eliam antea esse venturum? respondet: *Omnino Elias antea venit, ut restituat omnia, sed affirmo vobis, Eliam iam adesse, homines autem eum non novērunt*, ex quo intelligunt discipuli, Jesum loqui de Johanne Baptista. (Matth. XVII, 10 — 13. Marc. IX, 12. 13.) In iudicio quoque, quod populus de Jesu ferebat, haec opinio sese prodit, quum alii eum Eliam, alii alium prophetarum esse putarent (Matth. XVI, 14. Marc. VIII, 28.); item in interpretatione exclamationis Jesu ex cruce: *Eli, Eli, lama sabachthani!* ac si Eliam in auxilium vocasset. (Matth. XXVII, 46. 47.)

Non solum autem Eliam ante Messiae adventum exspectabant Judaei, sed *alios* etiam *prophetas*, inprimis *Jeremiam*. Quaestioni enim: *utrum Johannes sit Elias?* quam negat, Judaeorum legati statim addunt alteram: *esne propheta ille promissus?* per quem intelligunt sine dubio Jeremiam. (Joh. I, 21.) Et ab Judaeorum aliis Eliam, ab aliis Jeremiam aut alium veterum prophetarum fuisse exspectatum, patet ex Matth. XVI, 14. Marc. VIII, 28. quod Lucas IX, 19. eo clarius exprimit additamento: *ὅτι προφητῆς*

ἦς τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. Idem testantur loci ex
 Judaeorum scriptoribus ⁵⁴⁾, v. c. *Sanhedrin*
 fol. 92, 2. *Vox speculatorum tuorum vocem
 extulerunt, iubilabunt simul &c.* — In vni-
 uersum vero putabant Judaei, Messiae tem-
 poribus *resuscitandos esse pios Israelitas*
 atque ex omnibus terrae partibus conuocan-
 dos. Tradunt enim Rabbini ⁵⁵⁾: *Tempori-
 bus Messiae Deus S. B. viuificabit iustos eos-
 que ex puluere excitabit*; item: ⁵⁶⁾. *Qui in
 terra Israelis moriuntur, temporibus Mes-
 siae viui futuri sunt, iusti vero, qui extra
 terram Israelis moriuntur, ad eum peruen-
 turi et vitam recepturi*; nec non ⁵⁷⁾: *Tra-
 ditio scholae Eliae: Iusti, quos suscitabit
 S. B. a mortuis, non redibunt iterum ad
 puluerem suum, vbi in Glossa additur: quos
 suscitabit Deus a mortuis in diebus Messiae.*
 Judaei ergo ex hoc signo, quod in vero
 Messia locum habiturum esse affirmabant,
 etiam persuadere sibi poterant, Jesum esse
 verum Messiam, quum tempore mortis eius

C 5

e

⁵⁴⁾ v. *Lightfoot ad Joh. 1, 21.*

⁵⁵⁾ *Sobar Gen. fol. 81. coll. 319. v. Koppe Exc. l. ad Epbes. Vol. 1. p. 389. sq. Eckermanns theol. Beitr. 2B. I. St. p. 73. sq.*

⁵⁶⁾ *Pesikta Rabbarbi f. 1, 4. v. libros citatos.*

⁵⁷⁾ *Sanhedrin f. 92. v. Lightfoot ad Matth. XXIV, 3. et Westf. ad h. l. Cf. quoque Rbenferdi Diff. II, §. 18. sqq. apud Meuschen p. 1137. sqq. et Schöttgen de Messia l. VI. c. 6. p. 569. sqq. Inde etiam oritur desiderium Judaeorum, vt sepeliantur in terra sancta, eo consilio, vt tunc temporis proximi et inter primos essent v. Schöttgen l. c. §. 27. p. 590. sq.*

e sepulchris per terrae motum apertis egrediebantur mortuorum multi rediitui et a plurimis aspiciebantur (Matth. XXVII, 52. 53.). Et fortasse (audire enim a Jesu iamiam poterat, instare quondam communem mortuorum resurrectionem) fortassis, ergo inquam, animo Marthae haec nota erat infixata, dum Jesu affirmanti: fratrem esse resuscitandum, respondet: *Scio, eum esse resurrecturum, quando omnes temporibus ultimis in vitam redibunt* (Joh. XI, 24.). — Dicit hoc loco: temporibus ultimis; opinio enim erat vulgaris, *cum aduentu Messiae coniunctum esse finem huius mundi*, tunc omnia esse renouanda ac simul iudicium de omnibus ferendum. Hanc apud Iudaeos valuisse persuasionem, vidimus ex hocce loco ⁵⁸⁾: *Elias dixit R. Judae fratri Salla pii, mundum non minus quam 85 Iubilaeos duraturum et tempore ultimi iubilaei venturum filium Davidis*; et Jesu discipulos idem credidisse, ex eorum interrogatione: *quodnam est signum aduentus tui et finis huius mundi?* ⁵⁹⁾ ubi vtrumque ceu simultaneum coniungunt. Ad illam de iudicio opinionem allusisse videtur
 Jesus

⁵⁸⁾ Sanhedrin fol. 97. 2. v. Lightfoot ad Matth. II, 1. p. 201. Westen ad Matth. XXIV. 3. Cf. etiam Lightfoot ad h. l. et Schöttgen l. V. c. 2. §. 34. p. 521. et LVI, c. 6. §. 23. p. 588.

⁵⁹⁾ Matth. XXIV. 3. Marc. XIII, 3. 4. Luc. XXI, 7. *Αἰών* enim h. l. significare *mundum*, nemo in dubium vocabit, quum eodem sensu vsurpatur Matth. XIII, 39. c. XXVIII, 20. Hebr. 1, 2. ll. 3. vt hebr. עולם.

Jesús (Joh. XII, 31.) vbi, *nunc*, inquit, *iudicium habetur in homines huius aetatis, et princeps huius mundi eiicietur foras, et* (c. XVI, 8. 11.). *Si monitor, quem vobis mittam, veniet, certiores reddet homines de iudicio, principem nempe huius mundi esse puniendum* ⁶⁰⁾; et fortasse etiam Matth. XVI, 27., propter versum sequentem, vbi diferte affirmatur, nonnullos, qui tunc eum audirent, adhuc fore superstites, vt ergo v. 27. sermo non possit esse de iudicio extremo; item Matth. XIX, 28. coll. Sap. III, 8. I Cor. VI, 2. Sic quoque R. *Kimchi* ad Mal. III, 23. *Si Deus Eliam in vitam reuocabit, mittet eum ante diem iudicii, qui est dies ille magnus ac terribilis Dei, ad populum Israellem et admonebit hic patres atque liberos, vt sese ad Deum conuertant; qui vero se conuertunt, a die iudicii seruabuntur* ⁶¹⁾. Et inter alia discipulos cum aliis statuisse, *templi vastationem fore initium regni Messiae, inde colligere licet, quod ex effato Jesu (v. 2.) non relinquendum esse lapidem super lapide, qui non destruat, occasionem sumant, eum hac de re interrogandi. Ac talem Judaeorum opinionem inuenimus in Hieros. Berachoth f. 5, 1.* ⁶²⁾: *Illo die, quo natus est rex Messias, destructum est*

⁶⁰⁾ *Eckermann* l. c. p. 125 sqq. qui locum vberius explicat.

⁶¹⁾ *ibid.* p. 165.

⁶²⁾ v. *Lightfoot* ad Matth. II, 1. et *Schöttgen* de Messia l. V. c. l. p. 505. et l. VI, c. l. p. 527. sqq.

est templum; et in narratione, quae sequitur, Arabs quidam monet Judaeum arantem, ut soluat boues et aratra, vastatum enim esse templum, et eadem repetiens, addit: nam ecce natus est rex Messias. — Praeter haec signa vero multo alia praegredi aduentum Messiae statuebant ⁶³⁾; v. c. dicitur *Sohar Exod fol. 4, coll. 13. 14.* ⁶⁴⁾; *Illo tempore tota terra, sicut olim, contremiscet, ab uno termino caelorum usque ad alterum, et tunc totus mundus cognoscet, quod rex Messias reuelatus sit in terra Galilaea, et congregabunt se ad illum, qui legi operam dant, et hi sunt paruuli in mundo; item tunc temporis populum magnis calamitatibus premi et inprimis valde fore corruptum* ⁶⁵⁾.

Quum tandem aduenerit Messias, ex illorum opinione *miracula multa patrabit, inprimis signum e coelo hominibus dabit. Hanc ob causam Pharisei eum tentandi gratia tale signum e coelo ab illo petunt* (Matth. XVI, 1. Marc. VIII, 11.) de quo Christus ipse questus est (Luc. XI, 29. Joh. IV, 48); et ex eodem fonte fuit desiderium populi; ut Jesus miraculum aliquod sibi ostendat, ex quo cognoscant atque credant, eum esse

⁶³⁾ Cf. *Corrodi* Gesch. d. Chil. P. I, p. 299. et Sect. 12 tot. p. 293. sqq. *Von den Zeichen seiner Ankunft*, Schöttgen. I. V. c. 2. p. 509. sqq. *Eichborn Allg. Bibl. d. bibl. Litt.* 3 Bd. 4 St. p. 685—689.

⁶⁴⁾ v. Schöttgen I. VI, c. 2. §. 14. p. 541.

⁶⁵⁾ Schöttgen I. V. c. 2. et *Meuschen* p. 14. sqq. *Koppe Exc. II. ad Theff.* p. 230 sq.

esse Messiam (Joh. VI, 30. cf. I Cor. I. 22). Nonnulli, qui Jesum pro Messia agnoscebant, diserte dicunt: *Si Messias ille promissus veniet, an miracula patrare potest maiora his, quae hic homo patrat?* (Joh. VII, 31.) Et homines hac opinione imbuti ex responsione, quam Jesus dabat legatis a Johanne Baptista (Luc. VII, 22. sq. Matth. XI, 4. 5.) ad se missis: *coeci vident, claudi ambulant, leprosi purgantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelium docetur*: facile colligere poterant, Jesum, qui talia ederet signa, quae a Messia suo exspectabant, verum esse hunc Messiam. Persuasi, tali modo animos civium eo facilius capi, impostores eiusmodi miracula patrare posse gloriabantur, v. c. Theudas (Joseph. Ant. XX, 2.) Moses Cretenis (Socrates H. E. VII, 38.), et alius quidam (Joseph b. Jud. II, 12. coll. Act. XXI, 38.) *Abarbanel*⁶⁶⁾ quoque inter decem conditiones, sine quibus, si quis non impleuerit, Messiae titulo nemo possit decorari, ponit sextam, signa et miracula. quae rex Messias patraturus sit contra naturam; et ad nonam conditionem inter alia requirit multiplicationem signorum prodigiorumque. In libro *Sohar Exodi* fol. 3. coll. 12. dicitur: *Eo tempore, quo excitabitur rex Messias, multa prodigia et alia huius generis signa in mundo erunt*⁶⁷⁾; licet
Judaei

⁶⁶⁾ ad Jes. XI, 10. sqq. v. *Viringae Obsf. s. I. II.*
c. 16. p. 479. sqq.

⁶⁷⁾ v. *Schörtgen* I, III, Thef. 3. p. 375. et I, II, p. 172. sq

Judaei recentiores, v. c. *Maimonides* (*de fundamentis legis* c. 8. §. 1.) negent, miracula esse signum Messiae necessarium, quia miracula Jesu Christi negare non poterant, eorum vero auctoritatem diminuere studebant.

Eundem vero Messiam hostibus fugatis *pacem diuturnam atque uniuersalem dare hominibus*, sibi persuadebant, teste R. *Elieser*, qui: *vsque ad tempus Messiae*, inquit, *bella non desinent, sed non nisi in mundo futuro*⁶⁸). Jesus autem diserte huic opinioni contradicit his verbis (Matth. X, 34. Luc. XII, 51): *Nolite putare, me venisse, ut conciliarem pacem in terra; non veni conciliatum pacem sed bellum.*

Denique haec omnia nullo tempore finem habitura, sed *Messiae regnum in aeternum esse duraturum*, firmiter credebant. Huius opinionis vestigia inesse videntur in verbis, quibus angelus Mariae annunciat, illam matrem fore Messiae, dum de filio, quem paritura erat, inter alia dicit: *Regnabit ille in domum Jacobi per omnia saecula, nec imperii sui ullus erit finis* (Luc. I, 33.). Ex narratione Johannis (XII, 34.) populus Jesu, quum de exaltatione corporis sui cum iis loquitur, obiicit: *nos audiimus e libris sacris, Messiam mansurum esse in aeternum*, hisque verbis clarissime spem suam prodit. Et doctores alii idem affirmant; v. c. *Sanhedrin* fol. 92, 1. allegatur traditio scholae Elianae: *Iusti illi, quos Deus S. B. exci-*
ta-

⁶⁸) v. *Eckermann* th. B, I, c. p. 72.

tabit, non redibunt in pulverem ⁶⁹⁾. — Seriores vero Judaeorum magistri certo definire studuerunt, quot annos hoc Messiae regnum sit duraturum. Antiquissima inde enata est opinio de regno quodam millenario, quae postea a variis vario modo mutata est atque illustrata. Alii enim affirmant, hoc imperium staturum esse 40 annos, alii 70, alii 365, alii 400, alii 600, alii 2000, alii 7000, alii tot dies, quot effluxerunt a die, quo creatus est mundus, vsque ad hodiernum, alii quot praeterlapsi sunt inde a Noacho huc vsque, alii denique aliter. Opus perdere vero mihi videtur, hic colligere locos omnes Rabbiorum ad stabiliendas has sententias, quum iam collectos eos inuenimus in libris *Corrodi* ⁷⁰⁾, *Eisenmengeri* ⁷¹⁾, atque *Meuschen* ⁷²⁾.

Si ergo ex his, quae adhuc diximus probauimusque, complexis notionem Judaeorum de Messia elicere volumus, optime hoc faciemus cum *Hessio* ⁷³⁾, qui eam ita fere exprimit: „Filius Dauidis, rex et seruator „Israelis venit, partim vt colligat Israelitas „in omnes terrae regiones dispersos et in „pa-

⁶⁹⁾ v. Schöttgen I. VI. c. 6. §. 23. p. 587. sqq.

Cf. *Corrodi Gesch. d. Chil.* P. I. p. 379.

⁷⁰⁾ I. c. P. I. Sect. 4. *Dauer der Tage des Messias.*

⁷¹⁾ I. c. P. II. c. 15. *Wie lange der Messias regieren wird,* p. 809. sq.

⁷²⁾ I. c. ad Matth. I, I. p. 32. sq. et *Rbenferdi Diss.* II. §. 38. ib. p. 1145.

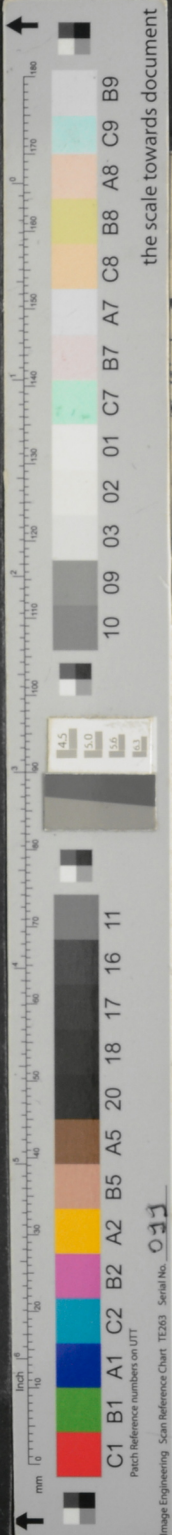
⁷³⁾ *Ueber die Lehre, Thaten und Schicksale unsers Herrn.* Abschn. 5.

„ patriam reducat, partim vt hostibus supe-
 „ ratis, reddat illos florentissimos dominos-
 „ que terrae. Elias eum antecedit, paratque
 „ viam regi huic maximo. Ortus eius tene-
 „ bris latet; tantum notum est, illum nasci-
 „ turum esse Bethlehemi. Miracula magna
 „ ab eo exspectare licet, imprimis signa e
 „ coelo. Ostenso hac ratione senatui popu-
 „ loque iure suo ad summam capiendam di-
 „ gnitatem, incipit opus seruationis debel-
 „ landis populis supra Israelitas elatis, et
 „ tandem thronum Dauidis ascendit Hiero-
 „ solyma, atque rempublicam condit nullo
 „ tempore perituram. “

Caeteras vero nugas atque fictiones Ju-
 daeorum de Messia venturo adscribere non
 opus mihi videtur, quum iam alii, praecipue
Schöttgen et *Eisenmenger*, id antea fecerint,
 et quum eiusmodi tractandi ratio a consilio
 nostro abhorreat, quia solummodo proposi-
 tum erat nobis, eas Judaeorum de Messia
 notiones colligere, quarum vestigia reperi-
 mus in N. T., atque ex locis hebraicis pro-
 bare, has re vera a Judaeis creditas esse.
 Haec ergo, quae adhuc diximus, hac in re
 sufficiant. Superest, vt nunc ostendamus,
 quidnam Jesus fecerit, vt huic opinioni de
 regno suo peruersae occurreret, et quemnam
 fructum discipuli ex magistri institutione hac
 de re hauserint. Quae vero D. V. mox alia
 addemus occasione.

45

VI, 30. cf. I Cor. I. 22).
 pro Messia agnoscebant,
Messias ille promissus
la patrare potest maiora
patrat? (Joh. VII, 31.)
 nione imbuti ex respon-
 dabat legis a Johanne
 22. sq. Matth. XI, 4. 5.)
vident, claudi ambulant,
surdi audiunt, mortui
es euangelium docetur:
 erant, Jesum, qui talia
 Messia suo exspectabant,
 Messiam. Persuasi, tali
 im eo facilius capi, im-
 miracula patrare posse
 Theudas (Joseph. Ant.
 enis (Socrates H. E. VII,
 m (Joseph b. Jud. II, 12.
) *Abarbanel* ⁶⁶) quoque
 tiones, sine quibus, si
 t, Messiae titulo nemo
 it sextam, signa et mi-
 ffias patraturus sit contra
 onam conditionem inter
 cationem signorum pro-
 bro *Sohar Exodi* fol. 3.
To tempore, quo excita-
multa prodigia et alia
in mundo erunt ⁶⁷); licet
 Judaei
 q. v. *Viringae Obsf. s. I, II.*
 ref. 3. p. 375. et I, II, p. 172. sq